

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
Кафедра дошкільної і початкової освіти

О. І. Гаврило

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДИКА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Суми – 2025

УДК 373.2(075.3)

Рекомендовано до друку редакційно-видавничим відділом Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол №10 від 23.06.2025).

Рецензенти:

Кондратюк Світлана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної і початкової освіти, директор Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Іонова Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Гаврило О. І. Методичні рекомендації до самостійної роботи з вибіркової навчальної дисципліни «Методика дослідницької діяльності дітей дошкільного віку» : методичний посібник. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2025. 42 с.

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів освіти денної та заочної форм навчання у відповідності до навчального плану підготовки бакалаврів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Збірник містить питання і практичні завдання до кожної теми, методичні поради до їх виконання, практичні рекомендації та вимоги до самостійної роботи з організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку як в закладах дошкільної освіти, так і в родині.

© О. І. Гаврило, 2025

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2025

ЗМІСТ

Вступ	4
Опис навчальної дисципліни	6
Критерії оцінювання результатів навчання	7
Шкала оцінювання і розподіл балів за темами навчального курсу	9
Інформаційний зміст навчальної дисципліни	10
Структура та обсяг навчальної дисципліни	12
Теми самостійних робіт	14
Інструктивно-методичні рекомендації до виконання самостійних робіт	15
Інструктивно-методичні рекомендації до виконання підсумкового проєкту ...	39
Рекомендовані джерела інформації	41

ВСТУП

Метою вибіркового навчального курсу є теоретична та практична підготовка майбутніх вихователів до використання педагогічно доцільних засобів, методів і форм організації природопізнавальної діяльності та формування дослідницької діяльності дітей дошкільного віку з урахуванням розвитку їхніх когнітивних і творчих здібностей, створення цілісної картини світу в свідомості дитини та завдань екологічного виховання.

Завдання вибіркового навчального курсу:

- засвоїти освітнє та виховне значення дослідницької діяльності дітей в ознайомленні з довкіллям;
- вивчити і використовувати на практиці основні форми і методи формування дослідницької діяльності дітей, завдяки якій процес засвоєння знань стає більш ефективним і оптимальним;
- ознайомитися і впроваджувати у роботу форми і методи формування культури поведінки дітей дошкільного віку під час дослідницької діяльності;
- засвоїти спеціальні знання про об'єкти, процеси та явища природи рідного краю як основи самосвідомості майбутнього вихователя та важливого фактора їх предметної і професійної компетентності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати:

- розуміти принципи існування живих організмів, їх взаємодію з середовищем та один з одним;
- природні об'єкти, рослини і тварин, які можна використовувати в дослідницькій діяльності дошкільників;
- принципи відбору навчального матеріалу;
- методи та прийоми освітньої роботи з дітьми дошкільного віку;
- основні форми організації навчального процесу;

- засоби ознайомлення формування дослідницької діяльності дітей дошкільного віку;

вміти:

- створювати найпростіші моделі та аналізувати їх;
- вести спостереження за процесами і явищами в природі, аналізувати їх;

- проводити екскурсії та експериментальні роботи;

- проводити дослідження рідного краю;

- створювати наочні посібники;

- вживати практичні заходи з екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
4-й		4-й	
Семестр			
VIII		VIII	
Лекції			
20 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
26 год.		6 год.	
Самостійна робота			
72 год.		108 год.	
Консультації:			
2 год.		2 год.	
Загальна кількість годин – 120		Вид контролю: залік	

Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє на високому рівні теоретичними і практичними знаннями зі співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – знає зміст основних розділів навчальної дисципліни; – викладає навчальний матеріал з кожної теми у повному обсязі та ілюструє його практичними приладами; – на високому рівні володіє методикою застосування сучасних технологій співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – володіє традиційними та новими методичними підходами до викладання конкретних тем, наводить приклади за сучасними підходами та приклади з передового педагогічного досвіду; – робить узагальнення та ілюструє теоретичні положення прикладами щодо викладання конкретних тем навчальної дисципліни з використанням сучасних навчальних технологій, уміє застосовувати набуті знання у різних практичних ситуаціях.
82 - 89	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє на належному рівні теоретичними і практичними знаннями зі співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – знає зміст основних розділів навчальної дисципліни; – знає обсяг та послідовність викладу навчального матеріалу певної теми, достатньо повно та усвідомлено викладає навчальний матеріал; – володіє на належному рівні сучасними технологіями співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – знає традиційні і нові методичні підходи до викладання конкретних тем; – вміє робити узагальнення та ілюструвати теоретичні положення прикладами щодо конкретних тем співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями з використанням сучасних навчальних технологій, застосовувати набуті знання у різних практичних ситуаціях.
74 - 81	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє на достатньому рівні теоретичними і практичними знаннями зі співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – знає зміст основних розділів навчальної дисципліни; – знає обсяг та послідовність викладу навчального матеріалу певної теми, достатньо повно та усвідомлено викладає навчальний матеріал; – володіє на достатньому рівні сучасними технологіями співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – знає традиційні і нові методичні підходи до викладання конкретних тем; – вміє робити узагальнення та ілюструвати теоретичні положення прикладами щодо викладання конкретних тем співпраці ЗДО з різними

	соціальними інституціями з використанням сучасних навчальних технологій, проте припускається незначних огріхів, застосовувати набуті знання у різних практичних ситуаціях.
64 - 73	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє теоретичними знаннями зі співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування; – знає науково-методичні засади співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – знає зміст основних розділів навчального предмета, але допускає неточності у викладі обсягу та порушує послідовності подання навчального матеріалу; – виявляє поверхові знання у висвітлені певних тем курсу; – не володіє на належному рівні сучасними педагогічними технологіями співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – на низькому рівні володіє традиційними і нетрадиційними методичними підходами до викладання конкретних тем; <p>– узагальнення, які робить магістрант, стосуються лише конкретних питань навчального матеріалу.</p>
60 - 63	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – володіє теоретичними знаннями зі співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями на низькому рівні; – знає науково-методичні засади співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями на низькому рівні; – знає зміст основних розділів навчального предмета, але допускає неточності у викладі обсягу та порушує послідовності подання навчального матеріалу; – виявляє поверхові знання у висвітлені певних тем курсу; – не володіє на належному рівні сучасними технологіями співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – на низькому рівні володіє традиційними і нетрадиційними методичними підходами до викладання конкретних тем; <p>– узагальнення, які робить магістрант, стосуються лише конкретних питань навчального матеріалу, які робить з допомогою викладача.</p>
35-59	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – має поверхові знання зі співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – виявляє нечіткі знання науково-методичних засад у вивченні досвіду співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – допускає порушення послідовності викладу навчального матеріалу; – дає неповні відповіді щодо окремих питань співпраці ЗДО з різними соціальними інституціями; – припускається грубих помилок у викладі навчального матеріалу; – поверхово володіє традиційними і нетрадиційними методичними підходами до викладання конкретних тем; – не вміє робити узагальнень та ілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами з використанням сучасних навчальних технологій; <p>– не вміє застосовувати набуті знання у різних практичних ситуаціях.</p>

1- 34	<p><i>студент:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – не володіє навчальним матеріалом; – виконує лише елементарні завдання, потребує постійної допомоги викладача.
-------	---

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	Відмінно
82 - 89	B	Добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	Задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів за темами навчального курсу

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2									
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 2.6	Т 2.7	Т 2.8	60	100
Поточний контроль													
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи													
Поточне тестування						Проект							
25						15							

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Теоретичні засади формування дослідницької діяльності дітей дошкільного віку

Тема 1.1. Дослідницька діяльність дітей як педагогічна проблема. Структурна схема діяльності за О. Леонтьєвим. Структура діяльності педагога. Визначення дослідницької діяльності у психологічній і педагогічній літературі. Розрізнення дослідницької і пошукової діяльності. Трактатування дослідницької діяльності дошкільників.

Тема 1.2. Психологічні основи розвитку дослідницької діяльності дітей. Переважаючі види мислення дошкільників. Психологічна і фізіологічна готовність до дослідницької діяльності. Структура психологічної готовності дитини. Дослідницькі здібності та умови їх розвитку. Пізнавальна мотивація. Способи прояву пізнавальної активності.

Тема 1.3. Роль вихователя у формуванні дослідницької діяльності дітей. Вплив вихователя на вихованців у закладі дошкільної освіти. Вимоги до вихователя ЗДО з точки зору здійснення ним освітньої діяльності.

Тема 1.4. Принципи, умови та завдання побудови освітнього процесу з формування дослідницької діяльності дітей. Принципи організації освітнього процесу. Завдання та умови організації дослідної діяльності дошкільників. Формування пізнавального інтересу у дітей. Положення, яких потрібно дотримуватися або уникати в ході керівництва дослідною діяльністю дітей. Особливості засвоєння дошкільниками мінливості природних об'єктів.

Розділ 2. Практика формування дослідницької діяльності дітей у закладах дошкільної освіти

Тема 2.1. Форми, методи і засоби формування дослідницької діяльності дітей у ЗДО. Дослідницькі завдання, правила їх постановки. Практична робота як засіб організації дослідницької діяльності. Екскурсія – ефективна форма дослідної роботи, її планування, підготовка та проведення. Дидактичні ігри: структура, етапи, реалізація. Проблемні ситуації.

Тема 2.2. Середовище закладу дошкільної освіти як засіб формування дослідницької діяльності дітей. Поняття та значення еколого-розвивального середовища. Складові еколого-розвивального середовища. Вимоги до організації куточка дослідницької діяльності або міні-лабораторії. Методика роботи з дошкільниками на екологічній стежині.

Тема 2.3. Зміст дослідної діяльності у закладі дошкільної освіти. Підсистема знань «Жива природа» – рослини і тварини. Підсистема знань «Нежива природа» – вода, світло, ґрунт.

Тема 2.4. Методика проведення спостережень і дослідів у закладі дошкільної освіти. Компоненти спостереження. Вимоги до ефективної організації спостереження. Значення проведення дослідів дошкільниками. Роль вихователя під час проведення дослідів. Етапи проведення дослідів.

Тема 2.5. Проектні технології і метод моделювання. Сучасні погляди на проектні технології у закладах дошкільної освіти. Приклади алгоритмів проведення освітніх проектів у закладі дошкільної освіти. Метод моделювання.

Тема 2.6. Формування етичної поведінки дітей під час досліджень у природі. Психологічні передумови поведінки дошкільника у довкіллі. Моральні якості особистості як основа поведінки. Кодекси поведінки у природі.

Тема 2.7. Використання народних традицій та народної творчості під час формування дослідницької діяльності дітей. Принципи та методи використання народних традицій у вихованні. Народний календар та його використання у вихованні.

Тема 2.8. Формування дослідницької діяльності дітей під час роботи на метеомайданчику закладу дошкільної освіти. Мета і завдання проекту «Юний метеоролог». Етапи організації діяльності дошкільників на метеорологічному майданчику. Правила використання приладів. Способи фіксації спостережень на майданчику.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	у тому числі			Усього	у тому числі		
		Лекції	Практ зан.	С.Р.		Лекції	зан.	С.Р.
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування дослідницької діяльності дітей дошкільного віку								
Тема 1.1. Дослідницька діяльність дітей як педагогічна проблема	9	2	2	5	8,5	0,5		8
Тема 1.2. Психологічні основи розвитку дослідницької діяльності дітей	9	2	2	5	8,5	0,5		8
Тема 1.3. Роль вихователя у формуванні дослідницької діяльності дітей	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Тема 1.4. Принципи, умови та завдання побудови освітнього процесу з формування дослідницької діяльності дітей	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
РОЗДІЛ 2. Практика формування дослідницької діяльності дітей у закладах дошкільної освіти								
Тема 2.1. Форми, методи і засоби формування	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8

дослідницької діяльності дітей у ЗДО								
Тема 2.2. Середовище ЗДО як засіб формування дослідницької діяльності дітей	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Тема 2.3. Зміст дослідної діяльності у ЗДО	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Тема 2.4. Методика проведення спостережень і дослідів у ЗДО	9	2	2	5	9	0,5	0,5	8
Тема 2.5. Проєктні технології і метод моделювання	9	2	2	5	8,5		0,5	8
Тема 2.6. Формування етичної поведінки дітей під час досліджень у природі	9	2	2	5	8,5		0,5	8
Тема 2.7. Використання народних традицій та народної творчості під час формування дослідницької діяльності дітей	7		2	5	8,5		0,5	8
Тема 2.8. Формування дослідницької діяльності дітей під час роботи на метеомайданчику ЗДО	7		2	5	8,5		0,5	8
Дослідницький проєкт	14		2	12	13		1	12
Консультації	2				2			
Усього годин	120	20	26	72	120	4	6	108

Теми самостійних робіт

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Дослідницька діяльність дітей як педагогічна проблема	5	8
2	Психологічні основи розвитку дослідницької діяльності дітей	5	8
3	Роль вихователя у формуванні дослідницької діяльності дітей	5	8
4	Принципи, умови та завдання побудови освітнього процесу з формування дослідницької діяльності дітей	5	8
5	Форми, методи і засоби формування дослідницької діяльності дітей у ЗДО	5	8
6	Середовище ЗДО як засіб формування дослідницької діяльності дітей	5	8
7	Зміст дослідної діяльності у ЗДО	5	8
8	Методика проведення спостережень і дослідів у ЗДО	5	8
9	Проектні технології і метод моделювання	5	8
10	Формування етичної поведінки дітей під час досліджень у природі	5	8
11	Використання народних традицій та народної творчості під час формування ДД дітей	5	8
12	Формування ДД дітей під час роботи на метеомайданчику ЗДО	5	8
13	Дослідницький проєкт	12	12
Разом		72	108

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Самостійна робота № 1

Дослідницька діяльність як педагогічна проблема

Рекомендована література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Гардубей М. В., Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності у дошкільному навчальному закладі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2014. №17 (12). С. 34-41.

3. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.

4. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

5. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей у ДСДВ. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. С. 75-78.

6. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. Педагогічний пошук. 2014. №3 (83). С. 21-23.

7. Сипчук Є. Категорія «Дослідницька компетентність» у філософській та історико-педагогічній науковій літературі. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2022. №. 1 (101). С. 149-157.

Теоретичні питання

1. Структурна схема діяльності за О. Леонтьєвим.
2. Структура діяльності педагога.
3. Визначення дослідницької діяльності у психологічній і педагогічній літературі.
4. Чим відрізняється дослідницька і пошукова діяльність.
5. Трактують дослідницької діяльності дошкільників різними педагогами.

Практичні завдання

Завдання 1. Складіть бібліографічний список з теми вивчення дослідницької діяльності в цілому та дітей дошкільного віку зокрема. Вимоги до списку: не менше 10 джерел педагогічної і психологічної літератури за останні 10 років. Зверніть увагу на правильність оформлення бібліографічного списку відповідно до правил.

Завдання 2. Складіть анотацію до однієї із статей з вашого списку.

Завдання 3. Запишіть три визначення дослідницької діяльності, по одному до кожного підходу: процесуального, результативного, та комбінованого.

Методичні рекомендації

Список джерел і анотацію до статей потрібно виконати за зразком:

Міхеєва О. І., Шутько О. О. Інтерактивна гра як засіб педагогічного впливу на розвиток «Я-концепції» дитини-дошкільника. Молодий вчений. №10, 2017. С.42-45.

Анотація. У статті розкрито роль інтерактивних ігор у... Уточнено поняття... Запропоновано...

Визначення дослідницької діяльності варто знайти в різних інтерпретаціях: і у класиків філософії, і в сучасних психологічних дослідженнях.

Самостійна робота № 2

Психологічні основи розвитку дослідницької діяльності дітей

Рекомендована література

1. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.
2. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).
3. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей у ДСДВ. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. С. 75-78.
4. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. Педагогічний пошук. 2014. №3 (83). С. 21-23.

Теоретичні питання

1. Психологічна і фізіологічна готовність до дослідницької діяльності. Структура психологічної готовності дитини.
2. Дослідницькі здібності та умови їх розвитку.
3. Пізнавальна мотивація. Способи прояву пізнавальної активності.

Практичні завдання

Завдання 1. Напишіть, у чому полягає фізіологічна і психологічна готовність дитини до дослідницької діяльності, вибравши одну із відомих вам точок зору на цю проблему.

Завдання 2. Складіть власний список загальних дослідницьких здібностей дошкільника, враховуючи вікові особливості його психічного розвитку.

Завдання 3. Запропонуйте приклади створення внутрішньої і зовнішньої мотивації під час досліду (візьміть конкретний дослід, наведіть приклади запитань або пропозицій до дитини-дослідника).

Методичні рекомендації

Психологічні особливості розвитку дослідницьких здібностей дошкільника визначаються специфікою розвитку мотиваційних, інтелектуально-творчих і поведінкових характеристик. У дошкільному віці поведінка дитини характеризується ситуативністю, нестійкістю, мимовільністю. Це визначає характер процесу й розвитку дослідницького пошуку: його стрімкість, ситуативність, короткочасність і зв'язок із інтересом до діяльності.

Основними параметрами дослідницьких здібностей старших дошкільників є: допитливість, схильність до експериментування, мотиваційний компонент дослідницьких здібностей; конвергентний і дивергентний види мислення, які є основними механізмами здійснення дослідницької діяльності; розвиток ряду поведінкових характеристик, перш за все самостійності, критичності, наполегливості; концентрація уваги, схильності до спостережень.

Для успішного дослідницького розвитку у дітей дошкільного віку важливо використовувати мотивацію. Мотивація може бути як внутрішньою, так і зовнішньою. Зовнішня мотивація виражається у відношенні до суб'єкта при будь-якій ситуації, при певних обставинах, а внутрішня мотивація пов'язана безпосередньо зі змістом діяльності.

Самостійна робота № 3

Роль вихователя у формуванні дослідницької діяльності дітей

Рекомендована література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Гардубей М. В., Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності у дошкільному навчальному закладі. Науковий вісник

Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2014. №17 (12). С. 34-41.

3. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.

4. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

5. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Socgum/VIrd/201011/12.pdf>

6. Пруцакова О. Л. Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21 (2). С. 187-197.

Теоретичні питання

1. Розкрийте вплив вихователя на пізнавальні інтереси й дослідницькі уміння вихованців у закладі дошкільної освіти.

2. Назвіть вимоги до вихователя ЗДО з точки зору здійснення ним освітньої діяльності. Поясніть значення дотримання кожної вимоги в освітньому процесі ЗДО.

Практичні завдання

Завдання 1. З педагогічної практики згадайте і опишіть хоча б один випадок, як вихователь впливає на пізнавальний інтерес дитини до довкілля.

Завдання 2. Підготуйте не менше 3 дослідів, які можна провести під час прогулянки на майданчику або під час щоденних справ у груповому приміщенні, або вдома (з природними об'єктами, з побутовими предметами та матеріалами). Маються на увазі досліди, які не є спланованими і проводяться, виходячи із діяльності дітей в даний момент. Поясніть, як в кожному з цих випадків зацікавити дітей дослідженням предметів навколо них.

Методичні рекомендації

Освіта і розумовий розвиток дошкільника – процес педагогічно спрямований. Під керівництвом батьків і педагогів розвиваються притаманні дітям любов, потяг до природи, виховуються почуття співпереживання, що є необхідною основою формування особистості. У процесі формування усвідомленого дійсного уявлення дітей про природу провідна роль належить дорослим – батькам, вихователям, які виступають не лише як носії знань, а й як зразок для наслідування способів, дій, прийомів, функцій. Тому першочергове завдання дорослого – організувати діяльність дітей так, щоб шляхом самостійних відкриттів, вирішенням проблемних завдань вони одночасно оволодівали не лише новими знаннями, а й уміннями, навичками їх застосування.

Зміст розвивального навчання і можливості його реалізації в освітньому процесі зумовлені певними особливостями періоду дошкільного дитинства, що виявляється в обмеженості теоретичних знань, практичних умінь і навичок, життєвого досвіду й діапазону пізнання; превалюванні мимовільного характеру всіх психічних процесів над довільними; домінуванні емоційного над реальним у пізнавальній пошуково-дослідницькій діяльності; відсутності об'єктивної самооцінки й самоаналізу; провідній ролі особистих мотивів над суспільними тощо. Завдання вихователя – допомогти маленькому досліднику розібратись у розмаїтті об'єктів і явищ природного середовища, викликати інтерес до нього, навчитись бачити духовне благородство, милосердя.

Самостійна робота № 4

Принципи, умови та завдання побудови освітнього процесу з формування дослідницької діяльності дітей

Рекомендована література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Гардубей М. В., Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності у дошкільному навчальному закладі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2014. №17 (12). С. 34-41.

3. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.

4. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

5. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

6. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей у ДСДВ. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. С. 75-78.

Теоретичні питання

1. Принципи організації освітнього процесу.
2. Завдання та умови організації дослідної діяльності дошкільників. Формування пізнавального інтересу у дітей.
3. Положення, яких потрібно дотримуватися або уникати в ході керівництва дослідною діяльністю дітей.
4. Особливості засвоєння дошкільниками мінливості природних об'єктів.

Практичні завдання

Завдання 1. Назвіть 3 педагогічні умови на свій розсуд, яких потрібно дотримуватися з метою успішного формування дослідницької діяльності дітей.

Завдання 2. Розкрийте важливість дотримання однієї з названих педагогічних умов.

Методичні рекомендації

Зміст роботи вихователя з формування в дітей дошкільного віку знань про природу і людину передбачає організацію цього процесу з позиції комплексності, системності й наступності. За цих умов можна виділити суттєві конструктивні напрями, характерні саме для такого навчання дітей.

Перший – чітке окреслення системи знань і методики їх формування в дітей різних вікових груп.

Другий – формування розуміння залежності між складниками єдиної системи «природа – людина – природа» та відповідного оволодіння практичними вміннями і навичками оперувати ними в процесі взаємодії з довкіллям.

Третій – віддзеркалює різноманітність організації видів діяльності дітей, добір засобів конкретизації й закріплення екологічних знань, їхнє перенесення в елементи суджень вихованців.

Самостійна робота № 5

Форми, методи і засоби формування дослідницької діяльності дітей у ЗДО

Рекомендована література

1. Гардубей М. В., Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності у дошкільному навчальному закладі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2014. №17 (12). С. 34-41.

2. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.

3. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

4. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnickska-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

5. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 9 (63). С. 39.

6. Пруцакова О. Л. Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21 (2). С. 187-197.

Теоретичні питання

1. Експедиція – ефективна форма дослідної роботи, її планування, підготовка та проведення.

2. Дослідницькі завдання, правила їх постановки.

3. Практична робота як засіб дослідницької діяльності.

4. Дидактичні ігри: структура, етапи, реалізація.

5. Проблемні ситуації у дослідницькій діяльності.

Практичні завдання

Завдання 1. Запропонуйте 3 досліди на екскурсії в природу або на ділянці ЗДО для дітей дошкільного віку за такою схемою: тема екскурсії, мета і завдання, зміст дослідів №1 (№2, №3).

Завдання 2. Запропонуйте дидактичну гру, спрямовану на закріплення знань, отриманих під час дослідів за обраною вами темою (зміст гри).

Завдання 3. Складіть проблемну ситуацію, яка б мотивувала дошкільників провести дослідження з обраної теми.

Методичні рекомендації

У контексті організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку неабиякої значущості набуває екскурсія. Використання екскурсії як форми

організації дослідницької діяльності передбачає врахування загальних закономірностей проведення вступних, поточних і підсумкових екскурсій. Ефективність організації дослідницької діяльності дошкільників під час екскурсії залежить від підготовки педагога й дошкільників, бажання педагога організувати цей вид діяльності та від інтересу дошкільників до екскурсійної справи.

У контексті організації навчально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку дидактична гра розглядається як різновид активної діяльності дітей, зміст якої визначається дидактичною метою та ігровою ситуацією й реалізується в ігрових діях, що виконуються з дотриманням певних правил. Структура дидактичних ігор містить основні складові (мета, зміст, процес і результат) та допоміжні (педагогічна мета проведення дидактичної гри, ігрове завдання (ігрова ситуація), ігрові дії та правила гри (ігрове втілення)).

Навчально-дослідницькі завдання, які доцільно запроваджувати в ЗДО, можуть різнитися між собою за формою організації їх виконання (індивідуальні, парні, групові, міжгрупові); часом, що відводиться на вирішення низки взаємопов'язаних навчальних проблем, які визначають зміст завдання (неперервний часовий проміжок, наявні часові інтервали між вирішенням низки взаємопов'язаних навчальних проблем); типом структурних одиниць навчального матеріалу (однотипні (наприклад, система вправ чи система задач (дослідів, дидактичних ігор тощо); змішані); характером змісту навчального матеріалу (емпіричні (базуються на спостереженнях); теоретичні (передбачають пояснення, доведення, встановлення закономірних зв'язків і відношень на основі опрацьованої інформації); практичні (практичне застосування знань, способів дій у змінених умовах); змішані).

Самостійна робота № 6

Середовище закладу дошкільної освіти як засіб формування дослідницької діяльності дітей

Рекомендована література

1. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

2. Пруцакова О. Л. Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21 (2). С. 187-197.

3. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / укл. О. Г. Фоміна, Л. Й. Марчук, Н. Й. Тимошук. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. 236 с. (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу).

4. Krefelder Umweltzentrum. URL: <https://www.umweltzentrum-krefeld.de/schulprogramme/>

Теоретичні питання

1. Важливість розвивального середовища у формуванні діяльності дошкільників.

2. Принципи побудови розвивального середовища ЗДО.

3. Елементи середовища ЗДО: куточок природи.

4. Лабораторія-кімната в ЗДО.

5. Осередок дослідницької діяльності у груповому приміщенні.

6. Лабораторія на території ЗДО.

7. Обладнання метеомайданчика.

8. Дослідна ділянка (город, сад).

Практичні завдання

Завдання 1. У груповому приміщенні необхідно обладнати осередок дослідницької діяльності. Складіть список: меблів, обладнання, матеріалів, дидактичних посібників. Враховуйте обмеженість площі приміщення.

Завдання 2. Складіть список елементів розвивального середовища на ділянці ЗДО, які будуть використовуватися з метою організації пошуково-дослідної діяльності.

Методичні рекомендації

Серед необхідних умов формування та розвитку дослідницької діяльності дітей називають створення розвивального середовища, яке стимулює пізнавальний інтерес, бажання займатися дослідями, але при цьому є основою цілеспрямованого виховного процесу, що відповідає педагогічним принципам системності, інтеграції, енциклопедичності отриманих знань, спрямованості на екологізації різних видів діяльності. Основними вимогами до розвивального середовища є забезпечення розвитку активної самостійної дитячої діяльності.

Щоб ефективно здійснювати ознайомлення дітей дошкільного віку з природою, необхідно дотримуватися принципів створення предметно-розвивального середовища: принцип дистанції, позиції при взаємодії; принцип активності; принцип стабільності – динамічності; принцип комплексції і гнучкого зонування; принцип емоціогенності середовища, індивідуальної комфортності й емоційного благополуччя кожної дитини; принцип поєднання звичних і неординарних елементів в естетичній організації середовища; принцип відкритості – закритості.

Традиційні та інноваційні елементи предметного середовища дошкільних закладів: куточок природи або живий куточок; міні-лабораторії в груповому приміщенні; лабораторії на території ЗДО; метеомайданчик.

Самостійна робота № 7

Зміст дослідної діяльності у закладі дошкільної освіти

Рекомендована література

1. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

2. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 9 (63). С. 39.
3. Кім Ю., Лі Дж. Чому ми любимо (і не любимо) пластик? Харків : Ранок, 2020. 40 с.
4. Кірбі Л., Ліріус А. Я можу врятувати планету. Харків : Ранок, 2021. 32 с. (Серія «Розумне споживання»).
5. Терлецька К., Кузьменко Д. Клімат у твоїх руках. 17 експериментів, щоб зрозуміти глобальне потепління. Харків : Vivat, 2023. 80 с.
6. Ткачук Г. Книжка про сміття. Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. 132 с.
7. Krefelder Umweltzentrum. URL: <https://www.umweltzentrum-krefeld.de/schulprogramme/>

Теоретичні питання

1. Що повинні засвоїти діти у системі знань «Природа»? На що звертає увагу дітей вихователь під час щоденних спостережень?
2. Блоки підсистеми знань «Жива природа».
3. Зміст знань про рослини; порядок вивчення елементів «Ріст», «Рух», «Живлення»
4. Зміст знань про тварин: план засвоєння.
5. Підсистема знань «Нежива природа» – вода, світло, ґрунт та елементи, які діти повинні засвоїти про них.

Практичні завдання

Завдання 1. Доведіть доцільність поетапної роботи вихователя із формування знань про основні зв'язки і залежності, які існують у природі.

Завдання 2. Складіть план-схему формування знань з будь-якого блоку однієї із підсистем «Жива природа» або «Нежива природа». У створенні схеми враховуйте показники компетентності дошкільника відповідно до програми обраної вами вікової групи.

Методичні рекомендації

Для того, щоб вирішити ці завдання, ви повинні сформувати у дітей чіткі уявлення, що таке жива і нежива природа; для живої природи потрібна їжа,

повітря; все живе росте і розвивається. Розглядаючи першу підсистему – «Жива природа», варто виділити два основні блоки знань: «Рослини» і «Тварини».

Засвоєння дітьми знань про залежності між життям об'єктів природи і задоволенням їхніх життєво важливих потреб дозволяє перейти вихователю до ознайомлення із залежностями, які існують в середовищі мешкання тварин і рослин. Сюди відноситься залежність життя об'єктів природи від температури повітря, води, землі. Ці компоненти, впливаючи на рослинний світ, ведуть за собою зміни в тваринному світі, які мають свої яскраві особливості в кожній порі року і доступні для розуміння дітьми.

В блоці «Рослини» виділити й упорядкувати такі його елементи, як «Дихання», «Ріст», «Рух», «Живлення», «Розмноження», «Екологія рослин». У блоці «Тварини» виділяють: ознайомлення з будовою тіла, назвами його частин та їх функціями; ознайомлення з біоценологічними залежностями, в які вступає та чи інша тварина за умов свого існування; сезонні зміни в житті тварин, ознайомлення з поведінкою тварин; ознайомлення з самоцінністю тваринного світу на Землі, охорона й примноження рідкісних видів тварин.

Розглядаючи підсистему «Нежива природа», уявлення у дітей варто формувати таким чином, аби вони розуміли, що нежива природа однаково потрібна для рослин, тварин, людей. Тому слід кожному навчитися визначати і називати її основні ознаки і властивості, вміти встановлювати найпростіші зв'язки і взаємозалежності в її стані.

Самостійна робота № 8

Методика проведення спостережень і дослідів у закладі дошкільної освіти

Рекомендована література

1. Гардубей М. В., Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності у дошкільному навчальному закладі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2014. №17 (12). С. 34-41.

2. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.

3. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

4. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

5. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 9 (63). С. 39.

Теоретичні питання

1. Завдання, які виконуються шляхом організації пошуково-дослідної діяльності.

2. Форми організації пошуково-дослідної діяльності.

3. Структура пошуково-дослідної діяльності.

4. Зміст дослідної діяльності дошкільників.

5. Правила, методи і прийоми ефективного керівництва пошуково-дослідницькою діяльністю дошкільників.

Практичні завдання

Завдання 1. Складіть план заняття-експериментування відповідно до запропонованої у лекції структури. Не забудьте вказати тему, мету, завдання, обладнання, зазначити етапи постановки проблеми, гіпотези, висновків.

Завдання 2. Складіть 5 запитань пошукового характеру для повсякденних спостережень.

Методичні рекомендації

Організовуючи дослідницьку діяльність із дітьми дошкільного віку, потрібно дотримуватись окремо визначеної структури даної пошукової діяльності, до якої входять такі елементи, як: мета; завдання; зміст; мотив;

засоби; форми роботи; умови роботи; результат. Н. Яришева виділяє структуру досліду, яка складається з чотирьох етапів: перший етап – підготовка дітей до досліду; другий етап – початок досліду, розпочинається з обговорення умов роботи та висування припущень; третій етап – хід досліду; четвертий етап – заключний, де відбувається обговорення результатів дослідження.

Організуючи заняття, вихователь керується визначеною структурою заняття-експериментування, до якого входять такі складові, як:

- постановка дослідницького завдання у вигляді проблемної ситуації;
- уточнення правил безпеки життєдіяльності під час експериментування;
- уточнення плану дослідження;
- вибір обладнання, самостійне його розміщення дітьми в зоні дослідження;
- розподіл дітей на підгрупи, вибір ведучих, які допомагають організувати однолітків й коментують хід і результати спільної діяльності підгрупах;
- аналіз та узагальнення отриманих дітьми результатів експериментування.

Отже, під час організації дослідів методично визначені пошукові дії включають: проблемну ситуацію; цілепокладання (мету); висування гіпотези; перевірку припущень, якщо припущення не підтверджувалися – формування нової гіпотези, реалізація у дії, підтвердження нової гіпотези; формулювання висновків.

Самостійна робота № 9

Проектні технології і метод моделювання

Рекомендована література

1. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 9 (63). С. 39.
2. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників.

URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Socgum/VIrd/201011/12.pdf>

3. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / укл. О. Г. Фоміна, Л. Й. Марчук, Н. Й. Тимошук. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. 236 с. (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу).

4. Krefelder Umweltzentrum. URL: <https://www.umweltzentrum-krefeld.de/schulprogramme/>

Теоретичні питання

1. В чому полягає інтегративна функція використання екологічних проєктів у ЗДО?
2. Етапи реалізації проєктної діяльності в дошкільних закладах.
3. Форми проєктної діяльності.
4. Представлення результатів проєктної діяльності.

Практичні завдання

Завдання 1. Складіть список тем для проєктів, які сприяють формуванню дослідницької діяльності дітей різних вікових груп.

Завдання 2. Розробіть план реалізації проєкту на одну із запропонованих тем:

«Прилітайте, пташки милі, не лякайтесь заметілі!»;

«Врятуємо первоцвіти!»;

«Осінь – щедра господиня»;

«Ліс – наш зелений дім».

Методичні рекомендації

Метод проєктів – це система навчання, гнучка модель організації освітнього процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток її можливостей під час створення нового продукту під контролем вихователя, шляхом самостійних, колективних, інтерактивних дій дітей та обов'язкових презентацій результатів роботи.

Педагогічна проєктна діяльність дітей має свої суттєві ознаки, а саме: підвищення мотивації до навчання; самостійна робота; елементи дослідно-

пошукової діяльності; інтерактивна взаємодія учасників проєкту; стабільний рівень навчання; активізація пізнавальної діяльності; розвиток навичок оцінювальної (самооцінювальної) діяльності; активна участь у проєктах та творчих пошуках.

Діяльність дітей завжди орієнтована на самостійну роботу, яку вони виконують протягом певного відрізка часу. Вона може відбуватися у таких формах:

індивідуальна (завдання для індивідуальної роботи мають бути спрямовані на розвиток мислення дітей, на зміцнення їхніх пізнавальних можливостей, містити труднощі, подолання яких потребує вольових зусиль);

парна – робота в парах – технологія, яку можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірка знань;

групова, коли діти навчаються разом з іншими, вони відчувають істотну емоційну та інтелектуальну підтримку, яка дає змогу вийти далеко за межі їхнього нинішнього рівня знань і умінь.

Самостійна робота № 10

Формування етичної поведінки дітей під час досліджень у природі

Рекомендована література

1. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

2. Кім Ю., Лі Дж. Чому ми любимо (і не любимо) пластик? Харків : Ранок, 2020. 40 с.

3. Кірбі Л., Ліріус А. Я можу врятувати планету. Харків : Ранок, 2021. 32 с. (Серія «Розумне споживання»).

4. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. Педагогічний пошук. 2014. №3 (83). С. 21-23.

5. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників.

URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Socgum/VIrd/201011/12.pdf>

6. Пруцакова О. Л. Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21 (2). С. 187-197.

7. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / укл. О. Г. Фоміна, Л. Й. Марчук, Н. Й. Тимошук. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2012. 236 с. (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу).

Теоретичні питання

1. Психологічні передумови поведінки дошкільника у природі: вчинок, суб'єктивне ставлення, діяльність.

2. Моральні якості особистості як основа поведінки. Умови формування морально-етичних норм у дошкільника.

3. Методика формування складових природодоцільної поведінки: мотивів, свідомості та самосвідомості, моральних почуттів та уявлень і моральної поведінки.

Практичні завдання

Завдання 1. Складіть план послідовного формування «дієвої» любові до природи у дітей дошкільного віку (виконання умови залучення дітей до природоохоронної діяльності у повсякденні й в спеціально організованих акціях).

Завдання 2. Створіть свої «заповіді поведінки дітей стосовно різних живих організмів.

Приклад. Кодекс поведінки з лікарськими рослинами за наведеним планом: Знати види лікарських рослин, що охороняються; Залишити на місці збору рослини для розмноження; Добре знати рослини, які збираємо. Зверніть

увагу, що кожна дитина має володіти пам'яткою збирача лікарських рослин, тому варто запропонувати дітям запам'ятати такі правила:

Не нищити жодних рослин і не дозволяти нищити їх іншим.

Не збирати рослини, які охороняються, ростуть в заповіднику, ботанічному саду.

Не витоптувати місце із лікарськими рослинами.

Не збирати надмірну кількість рослин.

Не ламати гілок кущів і дерев під час збору сировини.

Методичні рекомендації

Саме поведінковий компонент характеризує рівень активності особистості, спрямований на зміну її середовища, що відповідає власному, суб'єктивному, ставленню до природи. Основною складовою поведінки є вчинок, який об'єктивує це ставлення і є актом морального самовизначення. Кожний вчинок є практичною дією, але не кожна практична дія є вчинком. Поведінковий компонент, отже, концентрує в собі суб'єктивне ставлення до природного довкілля. Якісні особистісні зміни починаються з формування суб'єктивного ставлення до об'єктів і явищ дійсності. Вони є підґрунтям ціннісних орієнтацій, сфери мотивації та потреб і реалізуються у вчинках, що складають поведінку особистості. Організація взаємодії дошкільників з об'єктами природи у довкіллі потребує аналізу й урахування основних закономірностей їхньої діяльності. Здатність діяти послідовно й цілеспрямовано формується поступово й поетапно. Спочатку наслідуються дії та поведінка дорослих.

Етичні уявлення в поведінці дітей реалізовуватимуться лише в тому випадку, коли моральними нормами в своїй діяльності, побуті керуються дорослі, передусім – батьки, вихователі. Дієва любов до природи має на увазі участь в її перетворенні. Поведінка дітей у природі повинна бути регульованою своєрідними кодексами під час подорожей.

Самостійна робота № 11

Використання народних традицій та народної творчості під час формування дослідницької діяльності дітей

Рекомендована література

1. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnickska-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).
2. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Socgum/VIrd/201011/12.pdf>
3. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / укл. О. Г. Фоміна, Л. Й. Марчук, Н. Й. Тимошук. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2012. 236 с. (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу).

Теоретичні питання

1. Усна народна творчість як засіб екологічного виховання дітей дошкільного віку.
2. Місце народних прикмет і народної метеорології в екологічному вихованні дошкільників.
3. Значення прислів'їв та приказок у різних видах діяльності дітей.

Практичні завдання

Завдання 1. Доберіть приклади з різних жанрів усної народної творчості (не менше 5), які можна застосовувати під час занять і екскурсій у рамках проблемних методів (у проблемних і практичних завдань, екологічних ситуацій).

Завдання 2. Розробіть конспект фрагменту заняття з використанням збірок усної народної творчості. Застосуйте при цьому метод проблемного викладу. Доведіть, що народні прикмети акумулюють мудрість поколінь.

Завдання 3. Складіть календар народних прогнозів на кожен місяць року.

Методичні рекомендації

Народні прикмети та вірування одухотворюють природу, вчать дітей берегти, примножувати та пізнавати її особливості, закони розвитку. Вони є складовою частиною багатьох галузей народних знань – народної біології, астрономії, медицини, метеорології, хліборобської справи тощо. Народні прикмети у цікавій, нерідко дотепній і кмітливій формі розкривають важливі грані життя природи, людей. Продовжуючи традиції народного передбачення, діти дошкільного віку переконуються в тому, що люди праці проводили постійні спостереження за сонцем, місяцем, небом, хмарами, вітром, рослинами і тваринами, відкриваючи певні закономірності і фіксували їх у прислів'ях, приказках, прикметах.

Можна використовувати на заняттях різноманітні малі форми усної народної творчості: народні загадки, скоромовки, забавлянки, прислів'я та приказки, прикмети.

Народний календар – це система історично обумовлених дат, подій, свят, традицій, звичаїв і обрядів, які в певній послідовності відзначаються всім народом протягом року. Народний календар виконує функцію прогностика погоди, інших явищ природи, трудової діяльності людини, її поведінки у різні періоди життя суспільства й сім'ї.

Самостійна робота № 12

Формування дослідницької діяльності дітей під час роботи на метеомайданчику ЗДО

Рекомендована література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

3. Пруцакова О. Л. Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21 (2). С. 187-197.

4. Krefelder Umweltzentrum. URL: <https://www.umweltzentrum-krefeld.de/schulprogramme/>

Теоретичні питання

1. Обладнання метеомайданчика ЗДО.
2. Ведення календаря погоди: його значення, умовні позначки, методика використання у формуванні дослідницької діяльності дітей.
3. Методика проведення занять на метеомайданчику в різних вікових групах.

Практичні завдання

Завдання 1. Складіть план роботи на метеомайданчику для старшої групи на навчальний рік, враховуючи завдання ознайомлення з різними природними явищами.

Завдання 2. Розробіть конспект заняття з ознайомлення з будь-яким кліматичним фактором (вітром, дощем, снігом, зміною температур, висотою сонця) на метеомайданчику.

Методичні рекомендації

Облаштування у дошкільному закладі метеомайданчика не лише сприятиме розширенню знань про такі професії, як метеоролог, синоптик, а й спонукатиме дітей до самостійних спостережень та визначення стану погоди, аналізу природних явищ і виявленню взаємозв'язків між станом погоди та об'єктами природи.

На ньому розташовують прилади для вимірювання сили вітру, стійку для вимірювання кількості опадів (снігу, дощу), гігрометр, тобто прилад для визначення вологості повітря (можна зробити з шишок хвойних порід).

Роботу слід розпочати зі знайомства з погодними символами під час заповнення календаря погоди. На наступному етапі дітям демонструють термометр, пояснюють, що є термометри як для повітря, так і для води або ґрунту. Надалі діти знайомляться з новими приладами (дощомір, стрічка для вимірювання сили вітру, флюгер для вивчення напрямку вітру, гномон). Усі спостереження й вимірювання проходять при постійному фіксуванні отриманих результатів в схемах, поміщених в куточку природи і погоди в групі. Робота зі схемами включає в себе і підведення результатів за місяць, за сезон (зима, весна, літо, осінь). Календарі, що використовуються в роботі з дітьми дошкільного віку, можуть бути різні (в залежності від вікової групи). У середніх групах – більш прості з зображенням опадів. У старших групах в календарях погоди можна позначати дані температури, силу вітру, кількість опадів, тобто побачити фіксацію всіх знятих на метеомайданчику даних.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПІДСУМКОВОГО ПРОЄКТУ

Головною метою виконання підсумкового проєкту є: навчитися організовувати і керувати дослідницькою діяльністю дітей дошкільного віку в різних освітніх формах.

Заплановані й проведені під час педагогічної практики дослідницькі проєкти повинні передбачати роботу з дітьми саме дошкільного віку, тому уважно поставтеся до тематики й форм проведення. Звіт про проєкт може бути подано у вигляді:

комп'ютерної або відеопрезентації;

усно з показом фотографій, слайд-шоу, відеоматеріалів або створених під час проєкту макетів і реальних об'єктів тощо;

фрагмента свята, заняття, драматизації або в іншій формі.

Звіт повинен показувати хід виконання або керівництва дитячим проєктом (тобто, що Ви робили як керівник проєкту), форми роботи з дітьми й іншими виконавцями, кінцевий продукт проєктної діяльності, а не зміст самого матеріалу, який вивчають вихованці.

У звіті повинні бути вказані такі обов'язкові елементи:

- тема проєкту і мета;

- терміни проведення (короткотривалий, середньотривалий, довготривалий) і склад виконавців (індивідуальний, парний, груповий, колективний: діти, батьки, педагогічний колектив закладу дошкільної освіти, інші організації та мешканці населеного пункту і т.д.), вказана вікова група дітей;

- вид проєкту за домінуючими методами (дослідницький, практичний, ігровий, інформаційний, творчий та інше), за потреби – вказати інші види (за рівнем координації, галуззю знань, характером контактів);

- завдання (пізнавальні, розвивальні, виховні, практичні);

- чітко вказані етапи та види діяльності на кожному з них (підготовка і планування, хід виконання, аналіз і представлення результатів тощо, їх кількість буває різною залежно від виду і тривалості проєкту);

- визначений кінцевий освітній продукт (наприклад, квітник, годівнички для птахів і т.д.) або форма представлення результатів проєктної діяльності (свято, розвага, альбом, виставка, стінгазета, макети, відеозвіт та інше);

- самоаналіз успішності виконання завдань та досягнення мети проєкту, визначення складнощів у його реалізації.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021.

URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Гардубей М. В., Барна Х. В. Експериментування як засіб організації діяльності у дошкільному навчальному закладі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки. 2014. №17 (12). С. 34-41.

3. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 7. С. 14-17.

4. Експериментальна діяльність у ДНЗ / укладачі Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 192 с.: іл. (Серія «ДНЗ. Керівнику»).

5. Здравчева Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).

6. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей у ДСДВ. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. С. 75-78.

7. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 9 (63). С. 39.

8. Кім Ю., Лі Дж. Чому ми любимо (і не любимо) пластик? Харків : Ранок, 2020. 40 с.

9. Кірбі Л., Ліріус А. Я можу врятувати планету. Харків : Ранок, 2021. 32 с. (Серія «Розумне споживання»).

10. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. Педагогічний пошук. 2014. №3 (83). С. 21-23.

11. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників.

URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Socgum/VIrd/201011/12.pdf>

12. Пруцакова О. Л. Сутність і педагогічні умови екологізації освітнього простору. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21 (2). С. 187-197.

13. Сипчук Є. Категорія «Дослідницька компетентність» у філософській та історико-педагогічній науковій літературі. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2022. №. 1 (101). С. 149-157.

14. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / укл. О. Г. Фоміна, Л. Й. Марчук, Н. Й. Тимошук. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2012. 236 с. (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу.

15. Терлецька К., Кузьменко Д. Клімат у твоїх руках. 17 експериментів, щоб зрозуміти глобальне потепління. Харків : Vivat, 2023. 80 с.

16. Ткачук Г. Книжка про сміття. Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. 132 с.

17. Krefelder Umweltzentrum. URL: <https://www.umweltzentrum-krefeld.de/schulprogramme/>